

УДК 378:37.091.12.011.3-051:811

015-Професійна освіта

А.О. Лугова

аспірант кафедри іноземних мов

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

**ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У
ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Анотація. У статті розкривається сутність дослідницької компетентності майбутніх учителів іноземних мов як важливої складової у процесі професійної підготовки. З'ясовано, що дослідницька компетентність майбутніх учителів іноземних мов набуває особливої актуальності нині, оскільки питання забезпечення якісної освіти в Україні стоїть надзвичайно гостро. Встановлено, що дослідницька компетентність полягає у здатності виявляти, ставити та вирішувати проблеми, зокрема, в процесі педагогічної діяльності; в знанні основних методів наукового пошуку; вмінні узагальнювати отримані результати, обробляти та аналізувати інформації з різних джерел, оформлювати і презентувати результати наукової діяльності відповідно вимог в процесі педагогічної діяльності. Визначено основні передумови формування дослідницької компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Ключові слова: дослідницька діяльність, концепція компетентності, майбутні учителі іноземних мов, процес професійної підготовки.

Постановка проблеми. В умовах поглиблення міжнародного співробітництва, встановлення та розширення міжнародних контактів суттєво

зростає соціальний запит на поглиблене вивчення іноземних мов як основного засобу спілкування представників різних народів і культур. Успішність іншомовної освіти, кінцевою метою якої виступає оволодіння іноземною мовою, значною мірою залежить від особистості учителя, його дослідницької компетентності. У динамічному розвитку сучасних світових наукових тенденцій, висококваліфікований спеціаліст повинен не тільки мати ґрунтовну підготовку в обраній галузі, але й бути спроможним вирішувати поставлені перед ним завдання й адекватно реагувати на сьогоденні зміни.

Ефективність дослідницької компетентності майбутніх учителів іноземних мов визначається не тільки високим рівнем мовної та методичної підготовки викладача, а і вмінням педагога визначати коло проблем в методиці викладання іноземних мов, проводити дослідження актуальних проблем та впроваджувати результати дослідження в навчально-виховний процес. Саме тому сьогодні особливої актуальності набуває проблема інтеграції науково-дослідної роботи у процес фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, що утворює складну систему дослідницької компетентності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема компетентності майбутніх учителів представлена дослідженнями В. Бондаря, С. Гончаренка, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової, О. Нікітченко, С. Подмазіна, М. Чошанова, А. Хуторського та ін. Теоретичні основи дослідницької компетентності студентів у вищому навчальному закладі розроблено В. Ачкан, М. Бахтіним, І. Воротінніковою, М. Каганом, С. Раковим та ін. Слід зазначити, що формування дослідницької компетентності майбутніх учителів іноземних мов не стало предметом спеціальних досліджень. Разом з тим, відсутнє загальноприйняті етапи та передумови щодо формування дослідницької компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки.

Метою статті є розкриття передумов формування дослідницької компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. У сучасних динамічних умовах розвитку суспільства зростають вимоги до дослідницької компетентності учителя іноземних мов. Урахування прогресивних ідей досвіду підготовки фахівців за останні десятиліття зумовили реформування освіти та відповідні зміни у доктринах, концепціях і моделях підготовки майбутніх учителів. Останнім десятиліттям зроблено низку кроків із змістовної модернізації професійної освіти, щодо підвищення її якості та інтеграції української професійної освіти до міжнародного освітнього простору. Одним із напрямів модернізації освіти є запровадження та реалізація дослідницької компетентності в навчанні.

У змісті педагогічної освіти закладено модель підготовки учителів-дослідників, що включає предметно-професійний і соціальний контекст майбутньої професії. Стає очевидним, що результатом наукових підходів щодо пошуків нової педагогічної парадигми має стати інтегративна педагогічна парадигма, яка формується на основі дослідницької компетентності. У зв'язку з цим, вирішальною умовою якісних змін в освіті є формування дослідницької компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки.

Як уже зазначалося, невід'ємною складовою професійної культури учителя іноземної мови є дослідницька компетентність, що дозволяє педагогу виокремлювати актуальні проблеми у методиці викладання іноземних мов, проводити наукові дослідження з обраної проблематики та впроваджувати отримані результати в навчально-виховний процес.

На думку вітчизняних та зарубіжних вчених сьогодні все більше уваги приділяється концепції компетентності, головною ідеєю якої полягає у формуванні особистості, здатної за плинних умов діяти адекватно, покладати на себе відповідальність за свої дії, вміло застосовувати набуті знання і досвід у нових умовах. На думку С. Подмазіна, компетентність являє собою інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування і розвиток в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності у

певній сфері [1]. Екстраполюючи це визначення на предмет наукової розвідки, зазначимо, що під дослідницькою компетентністю учителя іноземної мови ми розуміємо здатність учителя виокремлювати наукові проблеми та вміти їх проаналізувати та вирішити, проводити дослідження з обраної проблематики з урахуванням особливостей галузі та впроваджувати отримані результати у процес іншомовної підготовки учнів.

Модернізація освітньої системи України полягає в підготовці здобувачів вищої освіти до формування у кожного фахівця готовності до науково-дослідної діяльності, яка є складною якісною характеристикою, що формується в результаті усвідомлення вагомості наукової діяльності в процесі професійної підготовки та подальшій фаховій підготовці, незмінному прагненні до здійснення на якісному рівні науково-дослідної діяльності в подальшому житті.

Сучасний учитель в процесі навчання має вміти формувати в учнів дослідницьку компетентність – готовність і здатність, за умов наявності певних передумов, організувати власну дослідницьку діяльність задля розв'язання навчальних проблемних завдань.

З активним розвитком науково-технічного прогресу сучасні науковці виводять велику кількість нових теорій, а саме за допомогою розвитку та вдосконалення навичок студентів та їх викладачів виділяють модель 4К: комунікація, колаборація, критичне мислення, креативність. За допомогою даної моделі, що складає комплекс передумов формування дослідницької компетентності відбувається підготовка майбутніх учителів іноземних мов до професійної педагогічної та науково-дослідної діяльності.

Комунікація. Професійно-педагогічна комунікація – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодії педагога, що реалізується за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделюванням й управлінням процесом комунікації, управлінням й регулюванням педагогічних відносин [1].

Колаборація. Колаборація – це форма організації суспільства, учасники якого об'єднують результати своєї інтелектуальної діяльності і інших ресурсів з метою створити на основі спільного бачення та об'єднання зусиль спеціалістів з різних сфер діяльності спільного продукту.

Колабораційний процес складається із наступних факторів: здатність до вирішення конфліктів, міжособистісна комунікація, застосування управлінських здібностей. Здатність до колаборації майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки залежить від їх особистої вмотивованості, здатності зважати на думку інших, знаходити вирішення проблеми в командній роботі, знаходити спільне рішення, здатності знаходити компроміси, координувати великий потік ідей.

Для майбутнього учителя іноземних мов головною складовою його дослідницької компетентності є іншомовна мовленнєва діяльність. Завдяки сучасним інформаційним технологіям перед студентами відкриваються нові можливості практики навичок писання та читання, говоріння та аудіювання.

Критичне мислення. Вивчення іноземних мов з використанням методів розвитку критичного мислення передбачає не лише активну пізнавальну діяльність майбутніх учителів іноземних мов у пошуку інформації, але й уміння аналізувати, осмислювати, розглядати різні точки зору, відстоювати, оцінювати, аргументувати власну роботу, застосовувати на практиці, робити висновки, припускати можливості розв'язання проблеми [2].

Критичне мислення – це процес, під час якого людина здатна охарактеризувати певне явище або предмет, описати своє ставлення до нього шляхом полеміки або аргументації власної думки, знайти вихід із будь-якої складної ситуації. Процес критичного мислення включає аналіз, синтез й обґрунтування оцінки достовірності (цінності) інформації; властивість сприймати ситуацію на глобальному рівні, знаходити причини й альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свої позиції на основі оперування фактами й аргументами, коректно застосовувати отримані результати та ухвалювати зважені сформовані рішення [3, с. 7].

Креативність. Поняття «креативність» (англ. «creativity») – творчі здібності або здатність до творення, що сприяє самостійному висуванню проблем, створенню великої кількості оригінальних ідей і нешаблонному їх вирішенню [1].

Креативний підхід сьогодні розглядається як один із важливих і відносно незалежних факторів обдарованості, що не часто відображається в тестах інтелекту й академічних досягненнях. Креативність визначається не стільки критичним ставленням до нового з точки зору існуючого досвіду, скільки сприйнятливістю нових ідей [4].

Креативна освіта – нова галузь освіти, що здатна виражатись у всіх своїх формах і проявах (випереджувальна і перспективна, безперервна і багаторівнева, етапна і спадкоємна), яка зорієнтована на безперервне становлення творчої особистості та узагальнення знань про психолого-педагогічні особливості і закономірності творчої діяльності. Саме інноваційна діяльність самого викладача є системоутворюючим фактором креативної освіти.

Зв'язок креативності з дослідницькою діяльністю студентів науковець І. Драч зазначає, що саме науково-дослідна діяльність, як один із чинників, сприяє розвитку творчого потенціалу особистості, яка характеризується високою мотивацією до активної пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей, отриманню досвіду творчої діяльності, створенню певних характерних особливостей особистості [5, с. 156].

Дослідницька компетентність полягає у здатності виявляти, ставити та вирішувати проблеми, зокрема, в процесі педагогічної діяльності; в знанні основних методів наукового пошуку; вмінні узагальнювати отримані результати, обробляти та аналізувати інформації з різних джерел, оформлювати і презентувати результати наукової діяльності відповідно вимог в процесі педагогічної діяльності.

Залучення майбутніх учителів до науково-дослідницької діяльності дозволяє не лише зберегти відомі в світі вітчизняні наукові школи, але й

підготувати нове покоління дослідників, зорієнтованих на сучасні інституціональні зміни в суспільстві. Однак, нині в інформаційному суспільстві дослідження розглядається не лише як специфічна професійна діяльність наукових працівників, але й як невід'ємна складова частина будь-якої діяльності, як стиль життя сучасної людини. Це обумовлене тим, що спеціаліст, який володіє дослідницькою компетентністю, вміє самостійно аналізувати фактичну інформацію, створювати й обирати нові найбільш ефективні алгоритми, ресурси, технології [6].

Основним завданням сучасної освіти – є створення відповідних умов для студента в яких він здатен реалізувати власні, індивідуальні освітні потреби, які обумовлюються його здібностями, інтересами, задатками, можливостями і запитам.

Враховуючи це, виникає нагальна потреба в організації освітнього процесу, який забезпечуватиме формування дослідницьких вмінь, активізації науково-дослідницької та навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов.

Для формування особистості студента як майбутнього творчого, ініціативного фахівця необхідно залучати його до науково-дослідницької діяльності, що привчає до самостійності, виробляє вміння застосовувати отримані знання при вирішенні конкретних завдань, вільно орієнтуватись в літературі за обраним фахом, а також виховує вибагливість до себе, зібраність, цілеспрямованість. Дослідницька діяльність вдосконалює не лише професійний рівень, а й формує специфічні навички, відповідний склад мислення та спілкування. У зв'язку з новими вимогами до якості підготовки фахівців у світлі потреб прискореного науково-технічного і соціального розвитку країни дослідницька діяльність студентів розглядається як важливий фактор удосконалення всієї системи підготовки спеціалістів [7, с. 33].

Таким чином, дослідницька компетентність майбутніх учителів іноземних мов є важливим чинником творчої активності студентської молоді, що вимагає системності і послідовності у виконання поставлених завдань.

Дослідницька компетентність є ефективним засобом розвитку майбутнього фахівця, за умови коли ця діяльність координується, контролюється і спрямовується кафедрою, окремими викладачами.

Висновки. Відповідно до цієї нормативно-правової бази докорінно змінилась концепція професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов, а також методика іншомовної підготовки: пріоритетною стала зорієнтованість на практичну підготовку, а не на теоретичну, змінилась концепція формування компетентностей учителів іноземних мов.

Майбутній вчитель іноземних мов повинен вміти: використовувати ефективні засоби та методи навчання іноземної мови і виховання в залежності від статевих, вікових та індивідуальних особливостей студентів; аналізувати власний та новаторський, провідний педагогічний досвід роботи; розвивати навички самостійної роботи, здійснювати самоконтроль, саморегулювання, самооцінку; виявляти типові недоліки у професійній діяльності та працювати над ними; організовувати свою навчально-виховну роботу; безперервно займатися своєю професійною самоосвітою та самовихованням.

Список використаних джерел

1. Подмазін С. І. Особистісно-орієнтована освіта : соціально-філософське дослідження / С. І. Подмазін. – Запоріжжя : Просвіта, 2000. – 250 с.
2. Данукало Н. Г., Зубенко В. Д. Використання деяких прийомів розвитку критичного мислення студентів при вивченні іноземної мови. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/206/84/> (дата звернення 10.12.2019).
3. Формування навичок критичного мислення на уроках іноземної мови : навчально-практичний посібник / О. С. Нікітченко, О. А. Тарасова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2017. 104 с.
4. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірник наукових праць / за ред. доц. В. В. Павленко. Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2018. 154 с.
5. Драч І. І. Оцінювання творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів. Проблеми освіти : науково-методичний збірник / Кол.авт. Київ :

Наук. -метод. центр вищої освіти, 2005. Вип. 41. С. 153-160.

6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи - МОН України / Упоряд. Л. Гриневич, О.Елькін, С. Калашнікова та ін. – 2016. – 36 с.

7. Степанюк А. В., Москалюк Н. В. Розвиток дослідницьких умінь студентів як складова професійної підготовки майбутніх учителів природничого профілю. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатка. Серія : Педагогіка. 2010. №2. С. 33-38.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2010_2_9.(дата звернення 10.12.2019).